

**NYARALÁS
BALATONŐSZÖDÖN**

NYARALÁS BALATONŐSZÖDÖN

ID. FRIVALDSZKY JÁNOS

NYARALÁS BALATONŐSZÖDÖN

2021

ISBN 978-615-81686-1-8

Creative Commons: by-nc-nd/4.0

ORCID: 0000-0002-0893-5981

frivaldszkyj@gmail.com

TARTALOM

	oldal
TARTALOM	5.
Első fejezet	7.
Második fejezet	16.
KÉPJEGYZÉK	29.
FORRÁSOK	31.

Első fejezet

amelyben megismerjük a helyszínt és hőseit

Nyaralás Balatonöszödön. – Ugye az üdülőben? – Úgy van, nem pedig a villatelepen. – A Kormányüdülőben. – Dehogya, a minisztériumi üdülőben. – Illetve a Minisztertanács üdülőjében. – Szó sincs róla: A Kereskedelemügyi és Közlekedési Minisztérium Tisztviselői Jóléti Egyesülete üdülőjében. 1950-ben Rákosi Mátyásnak megtetszett és elvette magának kormányüdülőnek. Erről mondom el, amit tudok, főleg saját emlékeimet.

A dolog ott kezdődik, hogy Papám mérnök volt. Mérnök. Csak Mérnök. Egy időben úgy hívták, hogy általános mérnök vagy kultúrmérnök, most úgy hívják, hogy építőmérnök. 1927-ben felvették a Kereskedelemügyi és Közlekedési Minisztérium Hídosztályára. Itt már 1925 óta működött egy Sportegyesület. Alapításakor turista, atléta, torna, úszó és labdarúgó osztályokat szervezett, de tervezett tenisz- és vívó-szakosztályt is.¹ Ebben az időben az emberek érdeklődése egyre nagyobb mértékben fordult az üdülés felé. Aki tudott, saját nyaralót épített, akik nem, azoknak munkáltatója épített üdülőházat. Trianon után az üdülőhelyek száma erősen megfogyott. Elvesztettük a Tátrát is. A figyelem oda koncentrálódott, ami maradt, a Balaton, meg annak a kisöccse, a Velencei tó felé. Emlékszem, Balaton felé utazva ha a vonat megállt Gárdonyiban, Mamánk megmutatta a Jausz Testvéreknek az alkalmazottjaik számára épített emeletes üdülőjét. Az egyik testvér, Jausz Ernő Mamám gyerekkori barátnője, Sári néni férje volt. Már jóformán mindenkinek volt üdülőháza, de a Közlekedési Minisztérium tisztviselőinek például még nem. Persze aztán nekik is lett, Balatonöszödön. De ehhez előbb el kell mondanom az öszödi fürdőtelep előzményeit. A Balaton partján sorban nőttek ki egymás mellett a fürdőhelyek. A nagy gazdasági válság is elősegítette ezt a folyamatot: Megrendült a banki papírokba vetett bizalom, s akinek volt megtakarítása, inkább ingatlanba fektette. A nagybirtokok is igyekeztek parcellázással megszabadulni nehezen hasznosítható földjeiktől. A telkeken jórészt 2—3 szobás, szorosan nyaraló célokat szolgáló házak épültek. Ez volt az a háztípus, amely a Balaton különleges viszonyainak legjobban megfelelt. A városiak „intelligens családok” „ügyszólván kivétel nélkül arra gondoltak, hogy formás, ízléses külsejű, 2—3 szobás villácskát emeljenek annak a kis gyümölcsös és virágos kertnek közepébe, amivé az ő balatoni kis földdarabjukat az új birtokos szerető gondosságával átvarázsolták.” Lakóik a pihenésben, a természet szépségeinek élvezetében és a vízi sportokban (fürdés, csónakázás, vitorlázás, horgászás) találták a Balaton legfőbb vonzerejét, és erre pedig a nyár 8—10, legfeljebb 12 hetét tartották alkalmasnak.²

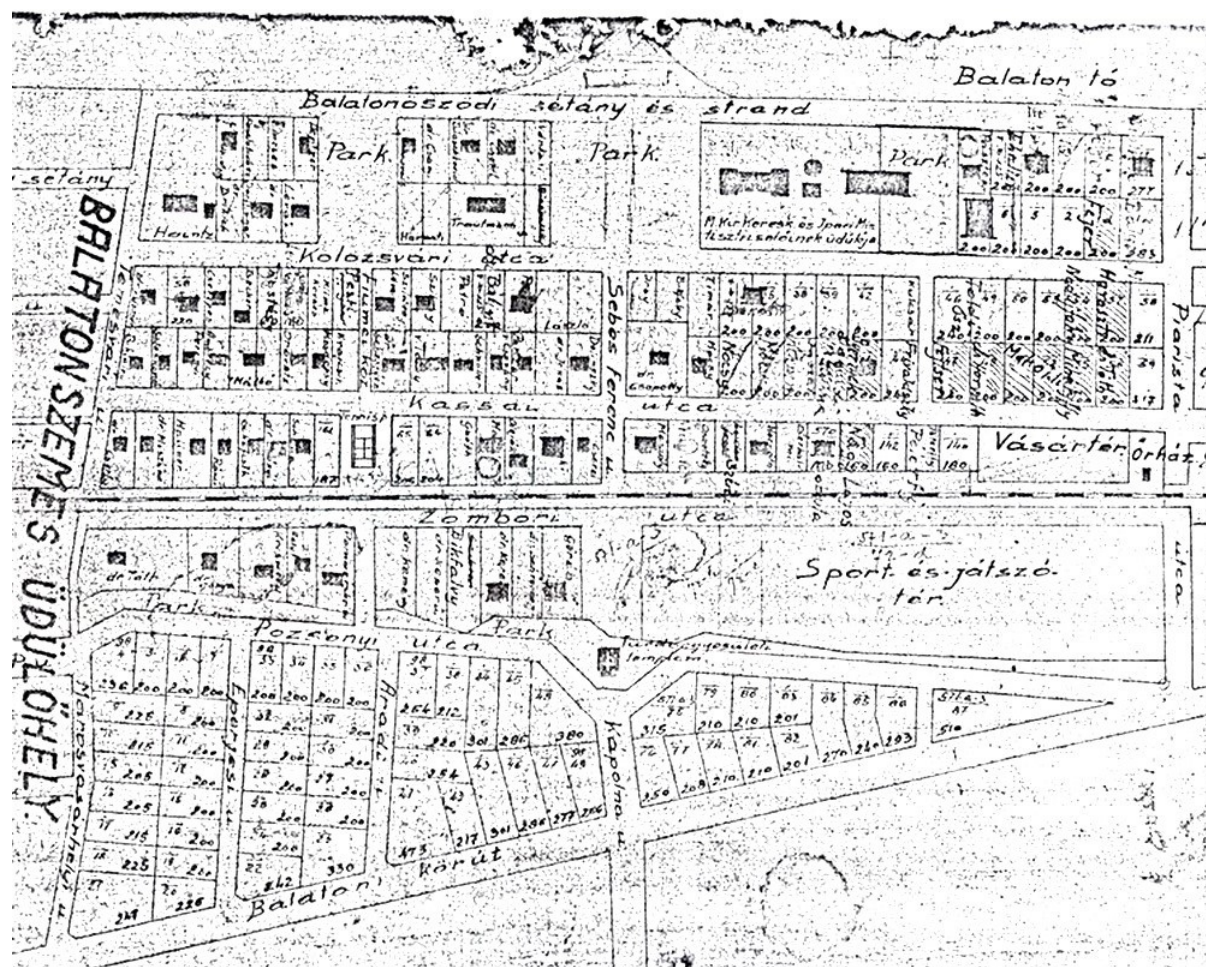
Balatonszemes löszös, mutatós magas partját a Hunyady grófok már a század elején parcellázták. A növekvő kereslet miatt a szomszédos Balatonöszöd partja is felértékelődött, pedig az ottani Apadás-dűlő nem volt más, csak egy marhalegelő. Öszöd és vele szemben a túlsáton Akali földbirtokosa a Piarista Rend volt. Birtokaik jövetelméből tartották fent iskoláikat. Átlátva, hogy ennek a birtokrésznek az addiginál van jobb hasznosítása is, Sebes Ferenc rendfőnök 1929. április 30-án megbízást adott Bikfalvy Béla fővárosi mérnöknek a terület felmérésére és a parcellázására.³ 200 négyszögöles telkeket mért ki, ekkorakat tartott a célközönségként tekintetbe vett középosztály vásárlóerejének megfelelőnek. Sőt, eleinte 160-asakra gondolt, de a Balatoni Intéző Bizottság közbeszólt. A szomszédos Balatonszemesen, a szintén középosztályba tartozók által megvett telkek kb. 800 ölesek voltak. Harminc év alatt

¹ Nemzeti Újság, 1925-05-31

² LUKÁCS 66, 68, 70, 73. old.

³ SZENTIVÁNYI: 153-154 old.

így emelkedtek a telekárak. A Balaton-partra kanadai nyárfasort ültettek.⁴ Más létesítmény, közmű a legelőn nem is volt, amikor 1930-ban megkezdtek a telkek árusítását.

1. kép. Balatonőszöd, villatelep, 1937.

A nyári szezon előtt Bikfalvy két hírlapba is hosszú ismertetőt helyez el a parcellázásról. A partnak ezt a szakaszát azzal hirdeti, hogy „itt a part tiszta homok, iszapnak, hínárnak vagy nádasnak [...] nyoma sincsen.” A telkek a szokásosaknál kisebbek ugyan, ám a feltétlen szükségesen túli területek megvétele csak felesleges kiadás, fenntartása pedig csak gonddal járna. Ezért van az, hogy a túl nagy telkek többnyire gondozatlanok. A rend a telkeket elsősorban a Piarista Diákszövetség tagjainak szánja, ám a „magyar szellemi arisztokrácia” több tagja is vett már itt telket. A reklámcikk végén a „telep befásított parti sétáútjai” az adu.⁵ A parti telek 10 pengő volt négyszögölenként. A telekár a Balatontól való távolsággal teleksoronként 1-1 pengővel csökkent. Vasútállomás, posta, üzletek, orvos, gyógyszertár, közművek Balatonszemesen voltak csak elérhetők, az anyaközségben Balatonőszödön nem, amely a parttól messze is esett. Ennek megfelelően a telkek is sorban a szemesi határtól kezdve keltek el. Az első ház Sztankovics-villa volt, már 1930-ban állt. Manzárdos voltával a szemesi villák addigra már kissé divatjamúlt stílusát követte. Mellette, rögtön a szemesi határárok mellett építette fel villáját Bikfalvy mérnök, itt volt irodája is. A nyaralók a továbbiakban inkább Kotsis Iván építész tanár mintaterveit követték, ami által így Őszödön is egységes karakterű telep alakult ki, mint több helyen is a Balaton déli partján.⁶

⁴ IRSY: 113-116. old.

⁵ Új Nemzedék 1930-06-22; Nemzeti Újság 1930-06-22

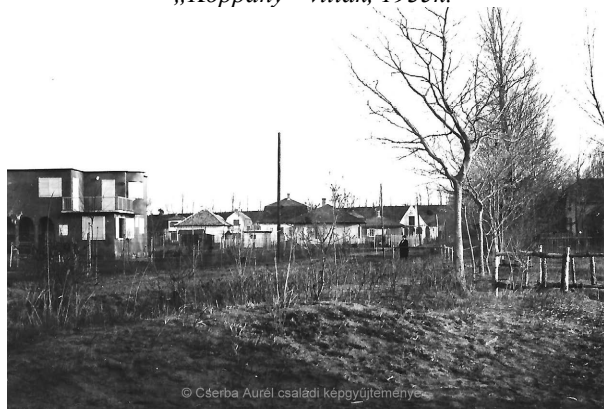
⁶ WETTSTEIN: 158-159. old.

2. kép. Sztankovics-villa, 1930.

3. kép. Bikfalvy-, Sztankovics-, Cserba- és „Koppány”-villák, 1935k.

4. kép. Haintz-, Sztankovics- és Cserba-villák, 1936k.

Az ősödi partnak, mint a somogyi partnak többnyire, sekély vize, finom homokos partja főként kisgyerekes családok üdülésére volt alkalmas. Előszeretettel vettek itt telkeket fiatal családok emberek. Dr. Haintz Ödön huszonkilenc éves orvos első közt vett telket, rögtön négyet, szemesi léptékben, közvetlenül a parton és mindjárt a szemesi határ mellett. 1932-ben állt már a házuk, egy Bauhaus jellegű emeletes épület.⁷

A partra épült, de már Szemestől távolabb 1931-ben a „Koppány” - villa, amit tíz évvel később dr. Sztrilich Pál, akkor negyven éves fogorvos és cserkészvezető vásárolt meg.⁸ Villája a legtávolabbi a parton látható három egyforma, egymástól egyenlő távolságra lévő nyaraló közt. Az emberben felmerül annak lehetősége, hogy ezt a három telket azonos, díjtalan építési tervvel adták el, hogy az építkezők beljebb merészkedjenek az eléggé kietlen legelőre.

Ilyen bátrabbak közé tartozott a harmincnyolc éves dr. Csapody István szemorvos is, az első vevők egyike. Ő azonban azért választotta a legelő közepét, ahol néhány akácfa volt, mert ez volt a terület legmagasabb pontja. Épület-süllyedéstől tartott, látva, hogy a legelő több helyen zsombékos volt. Biztonság kedvéért még könnyűszerkezetes nyaralót is épített.⁹ Neki az a kiváltság jutott, hogy dupla telkét 480 négyszögölben mérték ki.

Dr. Cserba Elemér ügyvéd, Rákospalota polgármestere már ötvennégy éves, amikor az első nyaralótulajdonosok egyike lesz. Ő ismét Balatonszemeshez közvetlenül csatlakozó telket választott,

egyvet a vasút mentén. Akkor még, a nem túl sűrű vonatközlekedés mellett ez a hely nem az elviselhetetlen zajt jelentette, hanem egyfajta élményt. A teraszon üldögélő, uzsonnázó nyaralók és a az utasok az ablakból integettek egymásnak. A vasút melletti telkek általában népszerűek voltak, különösen a másik oldalon, a löszpart alatt. Itt vett telket dr. Czeyda-Pommersheim Ferenc sebészfőorvos harminckilenc évesen, de maga Bikfalvy Béla is egy második telket. 1931. augusztus 16-án az első tulajdonosok megalakították a Balatonőszödi Fürdőegyesületet.¹⁰ Cserba doktor településszervező képességeit nem csak Rákospalotán kamatoztatta. A Fürdőegyesület egyik választmányi tagja lett.¹¹

⁷ ÉVKÖNYV: dr. Hajtó Ödön 269. old.

⁸ ÉVKÖNYV: 304. old.

⁹ ÉVKÖNYV: dr. Csapody István 240-242. old.

¹⁰ ALAPSZABÁLY

¹¹ HIRMAN: 27. old.

1933-ban a szezon előtt Bikfalvy ismét meghirdeti a telkeket: „A Piarista-rend azzal a célzattal létesítette az őszödi fürdőtelepet, hogy ott a középosztály legértékesebb rétegei számára nyújtson lehetőséget olcsó pénzért családi nyaraló létesítésére, ahol családjaik megfelelő természeti és társadalmi környezetben állandó nyári üdülést találjanak és amellett kellemes társadalmi életet is élhessenek. Ezt a célt csak ott lehet minden tekintetben elérni, ahol már a telektulajdonosok is úgy vannak összeválogatva, hogy azok egymást megbecsülik, megértik és egymással szívesen érintkeznek,” azaz, ha nem merőben üzleti alapon folyik az értékesítés.¹² Egy másik lapban – ennek az elvnek némileg ellentmondva – azt fejtegeti, hogy Balatonőszödön „a középosztály szerényebb viszonyok között levő tagjai is szerezhettek családi nyaralót, részletfizetésre is”, mert „a kút és kerítéssel együtt 4—6 ezer pengő összköltségből kikerül egy csinos kis nyaraló,” amiben a nyaralás kifizetődőbb, mintha két hónapra egy villát bérelnénk ki. Befektetésnek is jó, mert „az oda befektetett tőke állandóan növekedő értéket jelent.” „A fürdőtelep szépen fejlődik, már 15 szép villa épült rajta. A telektulajdonosok a magyar középosztályból kerültek ki, foglalkozásuk szerint pedig: 2 miniszteri tanácsos, 1 postaigazgató, 1 miniszteri osztálytanácsos, 2 miniszteri titkár, 1 postatitkár, 1 gyárigazgató, 1 gyáros, 1 vezérkari alezredes, 1 őrnagy, 1 százados, 8 orvos, közöttük 1 egyetemi magántanár és 1 kórházi igazgató-főorvos, 1 városi polgármester, 1 vármegyei és 1 fővárosi főjegyző, 1 kereskedő, 2 ügyvéd. 3 mérnök, 2 államvasúti főfelügyelő, 1 felügyelő, 1 tanár, 6 fiatalabb tisztviselő, stb.”¹³

Három és fél év alatt tehát alig 40 eladott telek eddig az eredmény. A piaristák jószágkormányzója szerint a telep gyors kiépülésének és fejlődésének szerencséjét végülis a minisztériumi üdülő hozta meg azzal, hogy megjelent vevőként.¹⁴ Ez 1934-ben történt, mert amikor a fürdőegyesület elhatározta a templomépítést, szándékhoz a piaristákon kívül már a kereskedelmi minisztérium tisztviselői jóléti egyesülete is csatlakozott.¹⁵ 1934-ben megbízták Weichinger Károly műegyetemi tanárt a

5. kép. Balatonőszöd, kápolna, 1935k.

tervezéssel. Az olasz „Architettura nuova” stílusú a kápolna 2 hónap alatt épült meg. Belső berendezését az Iparművészeti Főiskola tanárai és diákjai készítették. A Haranghy Jenő festette oltárképen a Madonna magyar népviseleti motívumokat viselő ruhában lebegett a Balaton felett angyalai között, lábai alatt a túlsó part panorámája volt látható.¹⁶ A rend az építéséhez ingyen felajánlott telekkel, földmunkával és fuvarokkal, kamatmentes kölcsönrel valamint a haranggal járult hozzá.¹⁷ A templom megáldását 1935. július 28-án a piarista jószágkormányzó végezte s az első szentmisét pedig a főkormányzó mondta.¹⁸ A löszpartra tervezett kápolna a fürdőtelep számára – hitéleti jelentőségén túl – nemcsak közösség-szervező erőt jelentett, hanem feljáró lépcsőjével együtt a Balaton-part kapcsolatát is a magas parton lévő telkekkel, amelyeket később kívántak árusítani. Egyelőre csak a parton, a Szemestől az őszödi vasúti őrházig terjedő szakaszon árusították a telkeket. Innen a Szárszói határig lévő szakaszra is elkészült a parcellázás, de ezek árusítására már nem került sor.

¹² Magyarság, 1933-07-09

¹³ Nemzeti Újság 1933-07-23

¹⁴ SZENTIVÁNYI: 153-154 old.

¹⁵ Nemzeti Újság 1935-07-31

¹⁶ SZEDLECZKY

¹⁷ SZENTIVÁNYI: 153-154 old.

¹⁸ Nemzeti Újság 1935-07-31

A Kereskedelemügyi Minisztérium Tisztviselőinek Sportegyesülete tagságának létszámát nem tudjuk. Ám ha azt vesszük, hogy igazgató választmány 20 tagú, 8 póttaggal, akkor nagy létszámú lehetett. Az egyik választmányi tag Dömötör Sándor volt a Hidosztályról, az egyesületi elnök pedig Barna-Szőgyény Bertalan, a Hidosztály, és egyben Papám főnöke. Volt asztali tenisz, evezős, tenisz, tornász és vívó, turista szakosztálya, de volt három, csak névleg létező szakosztálya is. 1933-ban felveszi a Jóléti- és Sportegyesület nevet, arra való tekintettel, hogy harmadik éve egy balatonakarattyai 1050 négyszögöles telek van a birtokukban, üdülőépítés céljára. A telket bekerítették és 1934 tavaszán építkezni szándékoznak. A „tündérpalota” terveit Irsy László neves építész már elkészítette, a látképe szerepelt is azokon a meghívókon, amelyeket a javára rendezett műsoros táncestre készítettek. A minisztérium csaknem minden tisztviselője önkéntes hozzájárulást is vállalt az építkezés javára, amiből 9600 P folyt be. „Külső támogatás” 6000 P volt. A jövőben is számítottak támogatásokra és kedvezményekre. Mindennek a szervezője az egyesület egyik tagja, Dr. László Géza miniszteri osztálytanácsos volt, akinek az éves beszámolóban külön köszönetet mondtak. Az 1933. év végén az üdülőtelep értéke 5476 P volt, az építkezésre 17800 P állt rendelkezésre.¹⁹ 1934-ben történhetett meg a fordulat, amikor valaki felhívhatta az egyesület figyelmét Őszödre. A márciusi közgyűlésen²⁰ született meg a döntés, amelynek nyomán megvettek 10 telket Balatonőszödon – hacsak nem kaptak árendedményt – 19000 pengőért. Az akarattjai telket eladták, az egyesület felszámolta nem nagyon virágzó sporttevékenységét, megalakul a M. Kir. Kereskedelemügyi Minisztérium Tisztviselőinek Jóléti Egyesülete, amelyet 1934. december 27-én hivatalosan bejegyeznek.²¹ Megindul a műszaki tervezés. A Földtani Intézettől 1935-ben szakvéleményt szereznek be az üdülő vízellátásának lehetőségeiről.²² Vízhálózat akkor még nem volt, amire rácsatlakozhattak volna, saját vízművet és szennyvíztisztítót kellett létesíteni. Az Egyesület 20000 P állami kölcsönt kapott az építkezéshez.²³

6. kép. Mészöly-villa és a minisztériumi üdülő, 1936.

Az üdülő első épülete 1935/36 ősztavaszán épült meg. Nyári szezonban akkor még nem volt szabad építkezni.²⁴ Az Egyesület újabb 35000 P állami kölcsönt kapott az építkezéshez.²⁵

Amikor az üdülőház felépült, megjelenését a nyaralótulajdonosok eleinte rossz néven vették.²⁶ Egyes telkek elől a Balatonra való kilátást vette el. Sokakat

zavarhatott a fürdőtelep léptékébe nem illő mérete. Nem lehetett azt sem tudni, hogy lakóinak nyaralási stílusa bele fog-e illeni a fürdőtelepébe, nem visz-e be oda egy síófoki jellegű zajos mondén életet. Szerencsére a hatalmas épület homlokzatainak és tömegeinek harmonikusan mozgalmas volta el tudta tüntetni a hatalmas méretét, lakói pedig családos emberek voltak mint a villatulajdonosok is.

Irsy László neves és sokat foglalkoztatott építész volt. Ő tervezte egyebek mellett Bornemisza Géza miniszter villáját is 1936-ban Budapesten, XII. Bartha utca 5. sz. alatt,²⁷ szintén a XII. kerületben a Felső-Krisztinavárosi parókia épületét, de ugyanott a meg nem

¹⁹ JELENTÉS

²⁰ 8 Órai Újság 1934-03-08

²¹ NYILVÁNTARTÁS; Budapesti Közlöny, 1935-01-06

²² FERENCZ

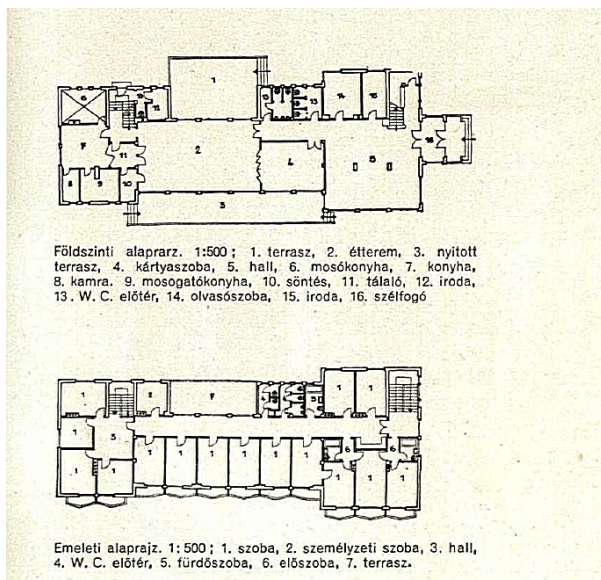
²³ ZÁRSZÁMADÁS az 1935/36. évről. 301. old.

²⁴ ÉVKÖNYV: dr. Csapody István 240-242. old.

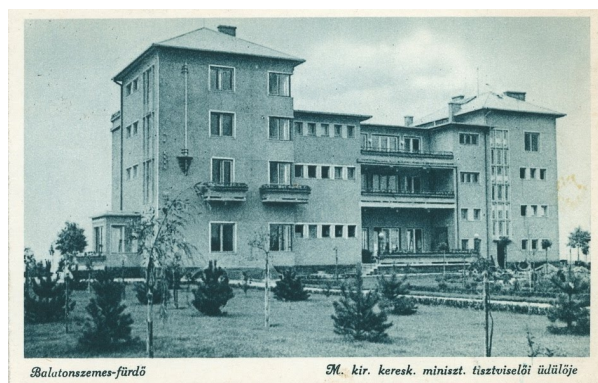
²⁵ ZÁRSZÁMADÁS az 1936/37. évről. 273. old.

²⁶ ÉVKÖNYV: dr. Csapody István 240-242. old.

²⁷ LAKÓNYILVÁNTARTÁS - XII. kerület - Bartha utca - 5.

7. kép. I. épület, alaprajzok. 1936.

8. kép. Minisztériumi üdülő, I. épület, 1936.

valósult hatalmas hatalmas plébániatemplomot is, amire jóval később Makovecz Iván is készített egy szintén megvalósulatlanul maradt tervet. A neves építésszt kellemetlenül érintette a koncepció megváltozása és a szűkös anyagi lehetőség folytán évekre elhúzódó építkezés. A

Balatonőszödön először felépült, csak nyári tartózkodás céljára létesült, három emeletes épületben a szobák hideg és hézagmentes, vizet bíró padozattal lettek ellátva. Néhány fürdőszobás lakrész is volt, ám a többi szobához közös férfi, női mosdóhelyiségek tartoztak.²⁸

Az üdülőház kifejezetten törekedett jó viszonyba akart kerülni a villateleppel. A tisztviselői jóléti egyesület felett bábáskodó minisztérium megoldást ajánlott a villatelep létrehozásában érdekelt piarista rend számára egy komoly műszaki problémára. Egyre nagyobb gondot okozott ugyanis, hogy a jég és a hullámverés mind többet vett el a partról, még a frissen parcellázott telkekből is. A rend a minisztérium anyagi és műszaki segítségével 1936 őszén hozzákezdhetett egy partvédmű kiépítéséhez, amelynek tervezésével Kaáli Nagy Dezsőt, a Balatoni Kikötő Felügyelőség vezetőjét bízták meg. Igen alacsony vízállás mellett a vízben kezdték meg terméskövekből építeni a partvédművet, amelyeket összabetonoztak. Az uszály a túlsó partról, Pálkövéről hozta a köveket. Ahol az uszályok megfeneklettek, a köveket átrakták sajkákra. Ahol már a sajka is megfeneklett, onnan pallókon, talicskával hordták a nagy kődarabokat a helyükre. Minden átrakodás kézi erővel történt. A beton védmű 1936 őszén készült el, 1937 tavaszán a telkekig terjedő 30 méter széles területet földdel töltötték fel. A földet négyökrös

9. kép. Őszödi part a szemesi határtól, 1936.

10. kép. A betonpartfal építése, 1936.

²⁸ IRSY: 113-116. old.

szekerekkel hordták. A munka a szezon előtt elkészült.²⁹ Egy széles, 620 m hosszú feltöltött sáv jött így létre, a Balaton legimpozánsabb parti sétánya. A minisztérium 10000 pengős államsegélyt eszközölt ki erre a célra, azonkívül tarifamérséklésben részesítette a rendet, segítette az olcsóbb anyag beszerzéshez, ingyen adta a mérnöki vezetést is.³⁰

11. kép. A partvédőmű betonozása, 1936.

12. kép. A sétány feltöltése, 1937.

Aki pedig a mérnöki vezetést ellátta, történetesen nem volt más, mint Papám, aki 1936. július 1-jén lett Baranya, Fejér, Somogy, Tolna megyék állami közúti hídjainak felügyelője főmérnöki beosztásban. Az építkezés befejeztével, 1937. májusában ő is megvett egy 240 nöl-es üdülőt elket 571/a/3/44 hrsz. alatt 840 pengőért.³¹ Ez az ár fele volt az erre a teleksorra meghirdetettnek. Még ha tekintetbe vesszük azt is, hogy az üdülőház le is nyomta a mögötte lévő telkek árát, akkor is tekinthetjük a kedvező árat a Piarista rend honoráriumának az elvégzett munkáért. Ez a partvédőmű ugyanis nem volt állami tulajdonban, nem is volt híd, így a felügyelete nem tartozott minisztériumi feladatai közé. Ilyen eredetű lehet az egymás mellett fekvő Irsy- és a Balatonöszödön harmadik Bikfalvy-néven lévő, kicsi, de reprezentatív helyen lévő telek is a dr.

Csapody telek és a park közt, a minisztériumi üdülő bejáratánál. Az előbbieket mellett, velük egy sorban lévő két telek „László” vezetéknevű tulajdonosa pedig lehet az időközben minisztériumi osztályfőnökké előlépett László Géza, akinek közbenjárására a minisztériumi segítséget a partvédőmű építkezés megkapta.³² Az építési akcióba időközben az Iparügyi Minisztérium tisztviselői is bekapcsolódtak, ezzel az üdülő területigénye is megnőtt. Megvásárolták ezért az üdülő mellett a Szárszó felőli, korábban parknak szánt területet, amelyre egy második, egyemeletes épület került. De megszerezték a Szemes felé eső parknak szánt terület egy részét is, amit tervezett funkciójának megfelelően parknak alakították ki. Az Egyesület újabb 55000 P állami kölcsönt kapott mindehhez.³³

Az építésznek, Irsy Lászlónak a programváltozások ugyan gondot okoztak, de joggal állapítja meg, hogy „az épületcsoportok rendeltetés szerinti tagolása ennek ellenére eléggé sikerültnek mondható, így az üdülő lármás és csendes részének elkülönítése majdnem teljesen biztosítva van. Ugyancsak eléggé különállóan van elhelyezve a lakószobáktól az éttermi rész, a konyhatraktussal egyetemben, vagyis a bűzös és nem bűzös részek szeparálása is megfelelőnek mondható. A nyári tartózkodásra épült üdülő használata során felmerült a téli pihenés lehetőségének szükségessége is. Az új épületszárny már központi fűtéssel épült fel, kellő számú fürdőszobával, a téli tartózkodási épületben parkettpadozat létesült. Gondoskodás történt külön személyzeti lakásokról és garázsirózás lehetőségének biztosításáról, valamint teke- és tenispályákról is.”³⁴ A személyzeti lakások a garázs fölötti emeleten voltak, önálló épületben a kocsibejáratnál.

²⁹ HAJTÓ

³⁰ SZENTIVÁNYI:153-154 old.

³¹ HU BFL XIII.86 3.3.5.1

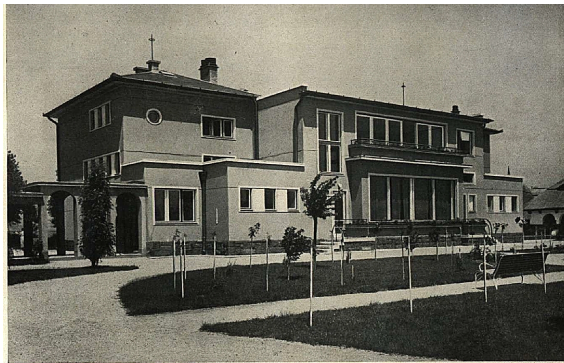
³² SZENTIVÁNYI:153-154 old.

³³ ZÁRSZÁMADÁS az 1937/38. évről. 283. old.

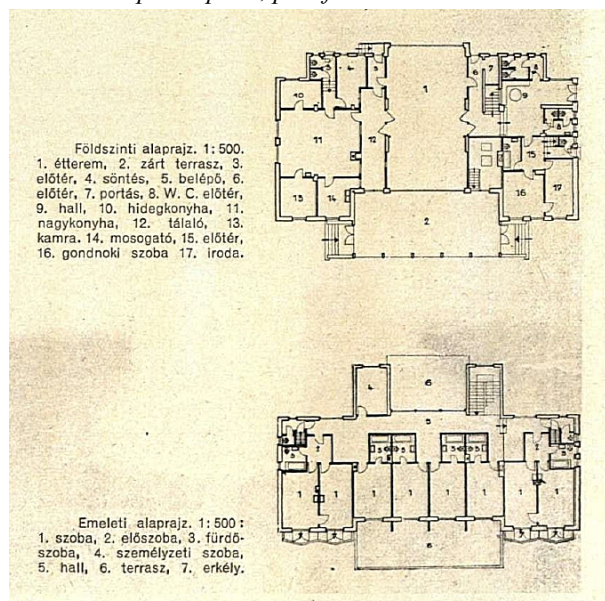
³⁴ IRSY: 113-116. old.

14. kép. II. épület, part felőli homlokzat. 1937.

13. kép. II. épület, kerti homlokzat, 1937.

15. kép. II. épület, alaprajzok, 1937.

1937. június 25-én Bornemisza Géza kereskedelemügyi és ipari miniszter a hét végére meghívta minisztertársait, hogy tekintsék meg a kibővített és átépített balatonöszödi üdülőtelepet, s tartsák meg itt az esedékes nyári, vidéki minisztertanácsot. A tanácskozás a könyvtárszobában volt³⁵ Csendőrök álltak a kapunál és a kerítés mentén, mert az esemény hírére seregleni kezdtek az emberek még a környező településekről is. A vendégeket Bornemisza Géza fogadta, László Géza, az elnöki osztály vezetője és Irsy László építész. Az üdülő nagy tetszést váltott ki. A borcsárdában vacsoráztak, amely az építész „egyik legszebb alkotása.”³⁶

Az új szárnyon még az utolsó pillanatig dolgoztak a munkások. Július 1-jén már az üdülővendégeket fogadják.³⁷ A minisztertanácsnak afféle megnyitó ünnepség jellege is volt, egyúttal a tárcza vezetője be tudta mutatni, hogy mire fordították az államtól kapott kölcsönöket, amelyek visszafizetésére az üdülővendégektől beszedett díjakon kívül a hagyományos éves műsoros táncestélyek szolgáltak bevételi forrásul.³⁸ Hogy ezekből mennyi folyt be, nem tudjuk, csak azt az adatot, hogy 1943-ban a „néma bál” bevételéből 6000 P-t juttattak a hadbavonultak családjainak is, ám ez már inflálódott pengő volt.³⁹ Tartottak más rendezvényeket is – pl. a Balatoni Intéző Bizottság ülését⁴⁰ – nyilván ellenszolgáltatásért.

A löszpart és a Balaton közt részen a minisztériumi üdülő telepén kívül összesen 116 villatelek volt. Közülük 1937-ben már csak 14 telek volt eladatlan, az is a minisztériumi üdülő környezetében. Néhány év múlva már azok is elkeltek.⁴¹ Bikfalvy 1937-ben még ír egy cikket Balatonöszödről a Somogy-megyei lapba, benne a sétányról, az üdülőről, a templomról. A cikkel megcélzott Somogy-megyei reménybeli vevőknek biztatásul megírja, hogy több mint 50 villa épült föl eddig, készül az aszfaltozott bekötő út, jövőre pedig artézi

³⁵ Nemzeti Újság, 1937-06-27

³⁶ 8 Órai Újság 1937-06-27 7. old.

³⁷ Kis Újság 1937-06-26 3. old.

³⁸ Magyar Nemzet 1939-01-14

³⁹ Nemzeti Újság 1943-04-04

⁴⁰ Somogyi Újság 1943-05-25

⁴¹ SZENTIVÁNYI 153-154 old.

kút létesül.⁴² Az általa említett, a balatoni 7-es úttól a leágazó út átépítését az állam fizette,⁴³ de a modern belső utakat is a minisztériumi üdülőknek köszönhetette a fürdőtelep.⁴⁴

16. kép. Minisztériumi üdülőt, 1937.

A minisztériumi üdülő végül mintegy a villatelep szíveként működött, nyitott volt az ott üdülők számára. A Kassai (ma Kodály) utcában lévő, a sarki Mészöly-villától a harmadik, „Juci” nevű, téglavörös villát tulajdonosa, Horváth Károly, a Posta-takarékbank főkönyvelője 1937-ben már azért építette Őszödön, mert híre volt a Kereskedelmi Minisztérium üdülőjének. A felnőttek bejártak kuglizni, a gyerekek a parkban bújócskázni.⁴⁵ Éttermüket, a fodrászt, mozivetítést idegenek is látogathatták.⁴⁶

A háborúban az üdülő nem sérült meg jelentősen. Mindazonáltal keletkeztek benne károk, újra be kellett rendezni. 1945 és 1946 nyarán nem is fogadott nyaralókat. Amikor 1947 nyarán újra megnyílt, már nem volt ugyanaz, mint korábban. A miniszteriális emberek nagy része kicserélődött újakra, ismeretlenekre, másrészt nemcsak középosztálybeli tisztviselők nyaralhattak itt, hanem munkások is, akik valamelyik minisztérium alá tartoztak. Ők, meg a kistisztviselők szakszervezeti segínyt kaptak pénzben a szolgáltatás igénybevételére. A sajtó ünnepelte a demokráciát. Az ugyan nem volt igaz, hogy 1945 előtt „zártkörű társaság töltötte benne a nyarat. A régi kereskedelmi minisztérium tisztviselő kara, amely gondosan ügyelt arra, hogy 'közönséges' emberfia a közelébe sem igen kerülhessen.” Az sem, hogy államtitkárok nyaraltak volna benne – számukra nem is lett volna megfelelő színvonalú ez a nyaralás. A demokrácia ünneplése viszont korai volt.⁴⁷ A balatonőszödi minisztériumi üdülőt 1950-ben a Minisztertanács foglalta le magának, hozzácsatolva a környező nyaralókat és telkeket minden jogi eljárás nélkül. Őrséggel látta el, s olyan hermetikusan lezárta, hogy még az ott dolgozóknak is élethossziglan tartó titoktartást kellett fogadniuk, hogy semmiről nem beszélnek, amit bent tapasztaltak. A magántelkek kisajátítása csak 1958-ban történik meg. Telkünkért mindössze 12000 Ft-ot állapítanak meg.⁴⁸ Az üdülő elszigetelődött a villatelep maradékától, amit ezért Balatonszemeshez csatoltak.

⁴² Új Somogy 1937-07-07 2. old.

⁴³ ZÁRSZÁMADÁS az 1938/39. évről. 65. old.

⁴⁴ SZENTIVÁNYI:153-154 old.

⁴⁵ BORNÁSZ

⁴⁶ ÉVKÖNYV: dr. Csapody István 240-242. old.

⁴⁷ Igaz Szó 1947-09-17

⁴⁸ HU BFL XIII.86 3.3.5.1

Második fejezet

amelyben végre elkezdődik a történet (és be is fejeződik).

- Azt hiszed, hogy szórakoztató vagy a süket műszaki és pénzügyi szöveggel? - Neked ez unalmas? Az ötvenes években órákat ábrándoztam az új nyári vasúti menetrend 30. mezője felett. Rövidült-e a menetidő Balatonszemesig? Vannak-e új, vagy megszüntetett állomások?

Az utazás napján korán keltettek minket. A gyereklány – Irén vagy Jolán vagy Gizi, aki éppen volt nálunk – felöltöztetett gyorsan, és máris zúdultunk lefelé a második emeletről a taxihoz. Korábban Szürke vagy Kék taxi volt, favázás, ponyvás alkalmatosság, később Fiat gyártmányú, fémszerkezetű. A piros taxióra ketyegett, a sofőr berakodta a rengeteg poggyászt: koffert, kalapdobozt, háromkerekű biciklit, meg ami még volt. Elindultunk a Nagysalló utcán felfelé, a Wein-villánál balra le a Lejtő úton. Autóztunk... A Böszörményi úton végig, Nagyenyed utca, megkerüljük a Délit, fel egy rámpán és ott voltunk az indulási oldalon. Papám fizet, a taxis meghajol, máris körülállnak az egyensapkás, kötényes hordárok. Az egyik elkezd rakni kocsijára a holmit, Papám mondja, hogy hová utazunk és második osztályt keressen. A kalauz Papám szabadjegye láttán tiszteleg a lyukasztóval a kézben, és kinyit egy lezárt fülkét. Meghajol ő is és elmegy. Papám megszólítása nagyságos úr volt, barna bársony üléses másodosztályon utazunk. A következő előléptetésnél méltóságos lesz, akkor a piros bársonyos első osztályon fogunk utazni. (Csakhogy azt az előléptetést elvitte az ostrom...) Az ablak melletti helyek öcsémé meg az enyém. Fehér cernakesztyűben vagyunk. A fakeretes ablakokat vászonhevederrel lehetett felhúzni, zsíros fafogantyúval a végén. – Teszed le! A szádba ne vedd, ezren fogdosták, csupa bacilus!

Megy előre a palacsintasütős vasutas. Sípól, a vonat zökken egyet és indul. Ablakokat föl, jön az alagút. Aki nem húzza föl, korom megy a szemébe, orra meg tele lesz füsttel. Kelenföldnél az ember már megéhezik. Vajas zsömle szalvétával fogva és kesztyűben, hozzá tejeskévé termoszból.

Budatétény, Nagytétény, Érd, családi házak, elsuhanó vezetékoszlopok. – Ne dugd ki a fejedet! Egyszer egy kalauz kidugta a fejét és levágta egy vasoszlop!...

Tatam-tatam... Züm-züm-züm ...M-m-m – Nézzétek, látni a Balatont! Innentől kezdve ketten kitöltjük az ablakot. Balaton-Ez, Balaton-Az. Leszállnak, felszállnak.

Balatonszemesnél mi is lecihelődünk. Szerencsére váltáskor minden pesti vonathoz kijön a londoner biciklijéhez függesztett utánfutójával.

Sokan leszállnak. Többeket várnak az állomáson. Maga a várakozás is program. Mindenki a helynek megfelelően öltözve, ahogy illik, a nyáron világos ruhában.

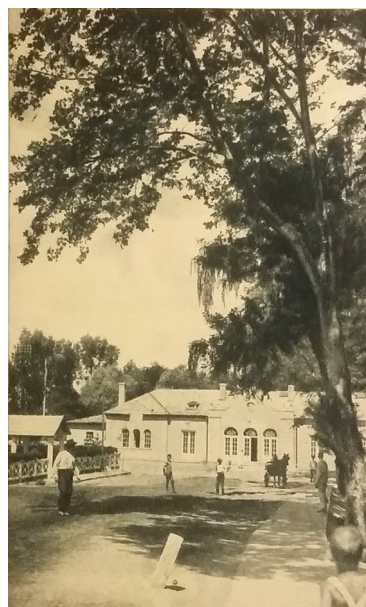

17. kép. Vonatérkezés
Balatonszemesre, 1934.

18. kép. Balatonszemes, gyógyszerház, 1959k.

Szemben, az állomás előtti tér túloldalán a gyógyszerház. Itt vettük a láz ellen a Kalmopyrint, a levert térdekre szórható Ultraseptyl port, az aktív szén hasmenés ellen, Darmolt ellenkező esetre. Balra, két pavilon közt nyílik az út Őszöd felé. Az egyik fodrászüzlet, nem érdekes, a másik játékbolt. Illetve vegyes műszaki cikkek. Ott vették nekem az élethű repülőmodell-készletet. Volt a dobozban magyar, német, olasz, angol, amerikai harci gép. Benne voltunk a Világháborúban. Erről jut eszembe, hogy a bal kezem

19. kép. Balatonszemes, vasútállomás, 1936.

hüvelykujja tövéénél a sebhely onnan van, hogy amikor az állomás fölött elhúzott mélyrepülésben egy gép, úgy megijedtem, hogy rohantam befelé az épületbe. Csak az üvegajtót felejtettem el kinyitni. Varni szerencsére nem kellett.

A sétaút a magaspart alatt fenyvesben vezetett. Ahol az állomás négy vágányából egy lett, ott van egy őrház, mellette egy gyalogátkelő. Előtte olyan kanyargós út, hogy most balra nézz fiam, most meg jobbra nézz, hogy jön-e vonat, lassan, nem rohanunk. Aztán a nyikorgó fakerék, hogy tényleg ne lehessen rohanni, – túloldalt ugyanaz. Volt ott balra egy fészület, bokrok közt, mindig virágokkal. Aztán tovább a szemesi sétányon. Baloldalt a villák, jobboldalt tenispályák, azon túl a vasút. Talpunk alatt ropogott a kavics. Mindenütt a nyárfalevél illata a párás levegőben. A Szemes és Őszöd közti határároknál az út megtört,

20. kép. Minisztériumi üdülő, bejárat, 1936.

21. kép. Minisztériumi üdülő, bejárat, 1942.

azon túl aszfaltozott lett. Még egy kis gyaloglás, aztán ott az üdülő! 1936-ban, amikor még csak a nagyobbik épület volt meg, ilyen közel volt hozzá a kerítés. Érdekes, erre a faldíszítő allegóriára nem emlékszem. Nyilván az Ipart, a Kereskedelmet és a Közlekedést ábrázolja. Mikor a kisebbik épület is elkészült, már a parkot is az üdülőhöz csatolták. A kiskapu tárva. A kerítés sem átléphetetlen. Balra egy, az üdülőháznál később, fából épített pavilon vagy filagória vagy mi. Mi csak Bagolyvárnak hívtuk a csúcsos teteje miatt, meg hogy Szemesen is van egy Bagolyvár. A célja az lehetett, hogy az embereket idevonzza a kert túlsó végéből, olyanokat, akik olvasni, kötetgetni vagy beszélgetni akartak árnyékban, ám hogy-hogy nem, nem lett népszerű, csak mi gyerekek játszottunk benne.

22. kép. Hallban. 1937.

23. kép. Hall. 1937.

A hallban nagy bőrfotelek fogadtak. Ez számunkra kevésbé volt érdekes. Egyszer, esős időben valamelyik anyuka a gyerekeknek versmondó délutánt szervezett. A szereplők a lépcsőfeljárat előtt mondták el produkcióikat. Én nagyon szégyelltem magam, mert előre tudtam, hogy mindig belesülök a versekbe.

A hallból kártya- és olvasószobák közt vezetett egy átjáró a játéktérbe. Az említett szobák hangszigeteltek voltak, elegáns zöld asztalokkal. A játéktérben lehetett pingpongozni, de bármilyen, nagy teret igénylő játékra alkalmas volt. A mamák itt is aktívak voltak rossz idő esetén. Innen egy fedett átjáró vezetett a kisebbik épületbe, ott is az **étterembe**. Arra nem emlékszem, milyen volt a koszt. Csak arra, hogy étlapról is lehetett rendelni. A mellettünk lévő asztalnál egy fekete ruhás idős bácsi például rendelt. Különleges dolgokat: Reggel kétszersültet, Graham-kenyeret. Ebédhez parádi vizet. Úgy hívtuk magunk közt, hogy Mérges Bácsi és féltünk tőle, pedig csak gyomorbajos volt. A parádi vizet egyébként Papám is szerette. Gyomorbajos Nagypám révén kedvelte meg, aki ezzel vette el a borok savasságát. Aztán, mert Papám szerette, én is megszerettem, mint mindent, amit ő szeretett. Dömötör Sanyikával, Öcsém keresztapjának a kisfiával is megkóstoltattuk, de elfintorodva csak annyit nyilatkozott, hogy „Tojás és szódavíz!” Hát persze, mert a víz kéntartalmú. A konyhát egyébként Hekker néni vezette, egy helybeli barátságos néni, a férje volt az üdülő szerelő mindenese. Az üdülőnek saját konyhakertje is volt, a baromfit is Hekker néni nevelte. Nagyon élveztük a konyha körül sereglő sárga kiskacsákat. (Olykor meg is kergettük őket.) Az étkezéshez az egyik szakács hívta a vendégeket egy nagy vörösréz gonggal, amit egy feltűnően vörös gömbben végződő ütővel kongatott. Hogy milyen anyagból van a gömb, elárulták, hogy vörös béka bőrből. Én meg félttem a közönséges békától is.

24. kép. Játéktér, 1938.

Az ebédlőben a jobb hátsó sarokban lévő asztal volt a törzsasztalunk. Közel volt a lengő konyhaajtó, ott hozták be az ételeket. Az azzal szemközti falon lógott bekeretezve a Balaton 2 méter hosszú, igen részletes térképe, csodálatom és bűvárokodásom tárgya. Már felnőttként nem nyugodtam, míg nem szereztem egyet én is. Az ebédlő mindkét végén hatalmas üvegtábla-ablak volt, ami görgőkön járt, így még mi, gyerekek is tudtuk mozgatni.

26. kép. Étteremben. 1938.

25. kép. Étterem, 1937.

27. kép. Rózsakert, 1938

Az étteremben volt rádió és lemezjátszó is azazhogy gramofon, lehetett rá táncolni, de itt voltak olykor vetítések is. Egyszer fellépett verseivel egy néni, Ady Endre Fehér Szerelme, aztán egy mutatványos, nagy papírtekercsre festett ábráival, amelyekre pálcával mutogatott, miközben mi énekeltük azt, hogy „kés, villa, koppantója, gólya orra, gólya tolla, egyenes, görbe, fakerék, rövid, hosszú, kicsi szék, ó mi szép, ó mi szép ez a derék faragószerék!” Ahogy amire éppen rámutatott.

Az ebédlő épületen túl volt a **borozó**, s e kettő közt nagy rózsakert. A borozótól balra a vele egybeépített jégverem. Ez az utóbbi volt az éléstár, s milyen finom füstölt hús illat áradt onnan... Télen telehordták balatoni jéggel, a vastag nádtető nem engedte elolvadni a jeget. A nádnak finom illata volt,

28. kép. Borozó. 1937.

29. kép. Borozóban. 1938.

de nem szerették, ha kihúzkodjuk szálait a tetőből. A borozó magyaros bútorokkal, kerámiákkal volt berendezve. A bort a szomszéd jégveremből hidegen tudták felszolgálni. Oda a bort csónakkal hozta át két legény Badacsonyból. Beültek egy-egy csónakba, megköpködtek a tenyerüket, megragadták az evezőt és nekivágtak. Másnap jöttek vissza. Szép teljesítmény volt...

Volt más borozás lehetőség is, az őszi Öreg-hegy szőlőjében. Persze a felnőtteknek. Mi a szalonnasütést élveztük, meg az utat lovaskocsin. Ott ülhettem a bakon a kocsis mellett. Az ostort is ideadta egy időre. A szőlőhegyről szép volt a kilátás a Balatonra. A szalonnasütés viszont nem volt egyszerű mesterség. A szalonna olykor beleesett a tűzbe. A tűz ettől persze még jobb lett, de az embernek felkopott az álla.

A borozótól jobbra a **kuglizó**. A nagy fagolyók némelyikét meg sem tudtuk emelni. Ha valamelyikkel mégis gurítani tudtam, ide-oda vándlizott az oldalfalak között. Szóval, nem lettem volna bajnok. A bábú állítás a felnőttek részére, meg a golyók visszagurítása megtiszteltetés volt. A leggyakrabban a nagyobbak happolták el.

30. kép. Szalonnasütés az Öreg-hegyen, 1944.

31. kép. Hinta, 1942.

32. kép. Játsszótér a kuglizónál, 1942.

A kuglizó mellett volt egy **játsszótér**. A homokozón túl meg a tenispályák. Még most is a fülemben van a labda pattogása. „Szerva itt, szerva ott”.

A Balaton felé eső volt a kisebbik, a szélárnyékába eső pedig a nagyobbik kert. Az épületek közelében petúniaágyás, amelynek illata elárasztotta este a kertet. Volt sok sárga-barna kokárdavirág is – a többi nevét nem tudtam. Voltak buxusok is. A két épület közti árkád oszlopaira trombitafolyondárt futtattak. Aztán rengeteg bokor, amelyek közt jól lehetett bújócskázni, meg gilisztát ásni horgászashoz.

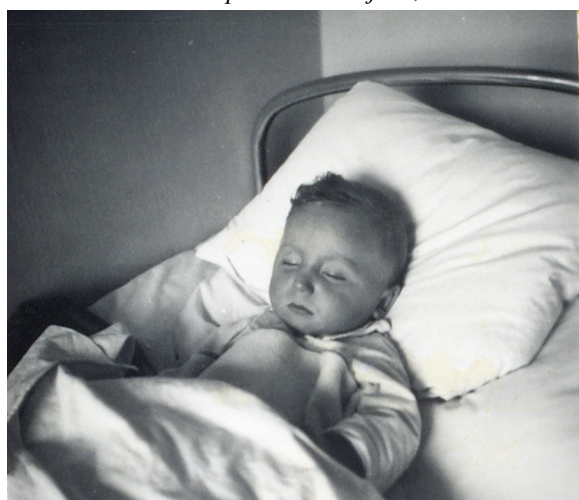
33. kép. Petúniák az étteremnél. 1940.

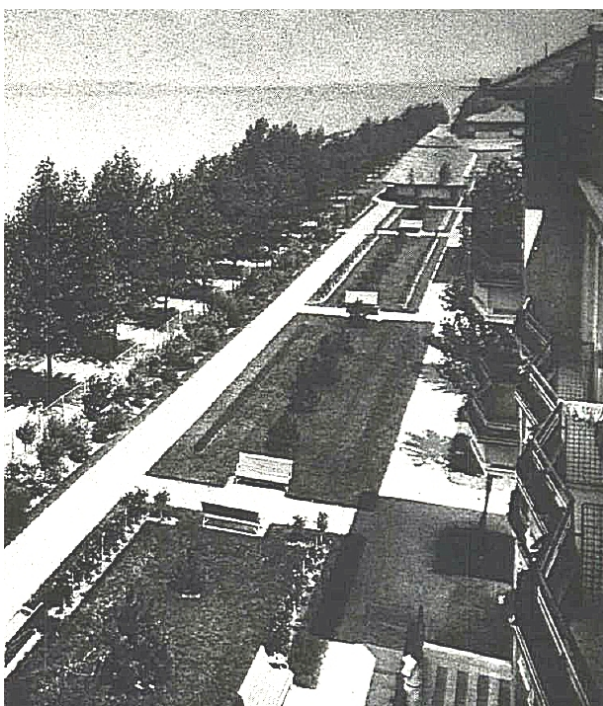
35. kép. Árkádos átjáró, 1944.

34. kép. Hátsó kert, 1940.

36. kép. Szobabelső, 1937.

37. kép. Rálátás az előkertre, 1937.

De **menjünk föl** a szobánkba.

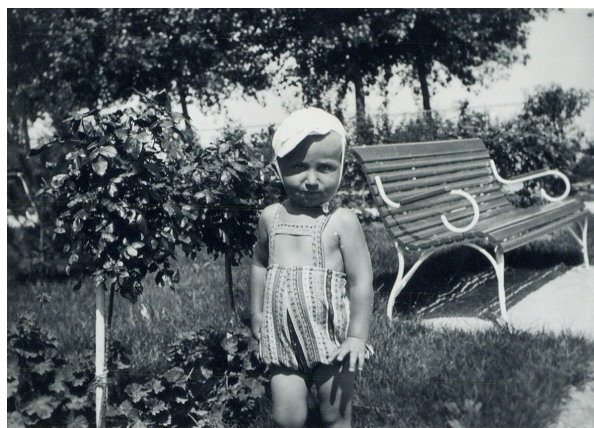
Papám többnyire két szobát rendelt, fürdőszobásat: Egyet maguknak, egyet nekünk meg a gyereklánynak. Az ilyen szobák a lépcsőház mellett voltak. A lépcsőháznak rücskös felületű, cuppantott vakolata volt, embermagasságig méregzöld olajfestéssel leázolva az elpiszkolódás ellen, fölötte a fal fehér volt. A lépcsőkön és a folyosókon piros futószőnyeg zajfogónak. Talán a vakolat is ezért volt rücskös, hogy a lépcsőház ne legyen visszhangos. A nyaralás mindenben a zajos városi életből való kikapcsolódás célját szolgálta. Reggel a nagy csöndben gyakran a sárgarigó fuvolázása ébresztett. A szobák csövázás bútorokkal voltak, kizárólag alvás céljára berendezve. Nappalra úgyis számtalan hely kínálkozott a szobán kívül.

Két emeleten voltak szobák. A harmadik emeleten turistaszállás volt. Hogy az milyen volt, nem tudom, mert oda sosem mentem fel. Én közös hálóteremre gondoltam.

Onnan mindenesetre remek lehetett a kilátás. Be lehetett látni az egész Balatont és az előkertet zöld léces, sárga vasvázás padjaival, virágaival, a part menti nyárfás sétánnyal.

38. kép. Előkert 1939.

40. kép. Előkert, 1938.

A kis kertkapu volt a kijárat a sétányra és a stégre.

A sétány mentén a homokos strand füves-bokros részekkel volt kisebb darabokra osztva. Remekül lehetett homokozni benne.

A kertben lehetett sétálgatni, beszélgetni. Abban az időben nem illett fürdőruhában járni még az üdülő területén sem, szigorúan csak **a strandon**.

39. kép. Előkert, 1940.

41. kép. Előkert, 1938.

42. kép. Strand, 1939.

43. kép. Strand, 1940.

Fehér bőrű lévén gyakran sziszegve feküdtem le este vagy a délutáni alváshoz, Mamám kente rám a Niveát vagy a tejfölt.

44. kép. Üdülő a stégről, 1943.

45. kép. Lejárat a stég végén, 1943.

A vizet nem mindenki szereti meg elsőre. Úszni azért megtanultam. Na nem a Balatonnál, hanem Galyatetőn.

47. kép. Partközelben. 1938.

46. kép. Evezőtartó láda. 1938.

48. kép. A stég alulról, 1938.

49. kép. Öltöző a stégen, 1940.

Gázolok az érdes hínárban. Félelmetesen súrolja a lábamat... Egy nagyfiú azt mondta, hogy a hínár rátekeredik a lábra és lehúz a mélybe... Viszont ha kézzel is el tudom tépni... Lehet, hogy az egész nem is igaz...

50. kép. Evezőslecke, 1939.

52. kép. Csónakban, 1940.

51. kép. Hínárosban, 1939.

Az evezők a stégen vannak egy ládában. Vigyázni kell, mert a tolla törik, ha rákot fogunk a fenék homokjában, vagy ha két csónak összeütközik. A villák is kiesnek a helyükről, és aztán keresheted. Beerősíteni nem szabad, mert az evező felöklelhet.

Az egyik apuka – talán a Püspöki lányok papája, Tibor bácsi – kalózkodat toboroz, hogy meghódítsuk a Vadpartot, ami ott kezdődik a betonpart végén. Üvöltözve szállunk partra lándzsáinkat rázva. Az ebédnél aztán teljes részletességgel elbeszéljük kalandjainkat.

A vízben csillogva kanyarognak a kűszrajok. A játékboltban tartanak horgászakézséget. Spulnin zöld zsinór, bélből az előke. (Damil? Hol van az még!) A cápahorgot választom, de a boltos a legparányibbat ajánlja figyelmembe. Valahol találunk egy botot. Rendes botot, nem horgászbotot. A horgászat izgalmas, ha nem is

fogunk semmit. Mint én is Őszödön. Talán egyszer egy keszeget... ?

53. kép. Üdülő csónakról, 1952.

1944-ben rossz volt Pesten. „Achtung, achtung, Lichtspiele! Krokodil gross! Spinat!” – mondja a Rádió Budapest I. Bombázások, újra és újra. Mikor bejöttek a németek, Arthur bácsiék a Várat semeddig sem tudták védeni. Húsvétra, április 6-ára leköltöztünk a Balatonhoz **egész nyárra**. Két vagy három hetet voltunk az üdülőben, a fűtött, kisebbik épületben, de aztán át kellett adnunk a helyünket másoknak, akik szintén itt érezték magukat nagyobb biztonságban. Furcsa volt a Balaton ilyenkor. A stég kint volt a parton. Mellette a cölöpverőkos, amit ketten is alig bírtunk megemelni.

54. kép. A sétány tavasszal, 1944.

55. kép. A stég a sétányon, 1944.

Aztán átköltöztünk **Balatonszemesre**, a Kiszely Penzió-ba.

56. kép. A Kiszely Penzióban, 1944.

57. kép. Kiszely Penzió, 1940k.

Május, június, július hónapokra kivettük Dr Szentpétery Imre történész „**Klári**” villáját Balatonszemes, Bagolyvár utca 5. sz. alatt. Az utca túlsó oldalán fenyves és vadgesztenyész volt. Kicsit följebb a Tahy-villa. Két fiúk, Péter és Béla velünk volt majdnem egyidős, hol mi játszottak nálunk, hol fordítva. Egyebek közt kertészkedtünk. Babot és vadgesztenyét ültettünk és figyeltük, hogyan kel ki és növekedik. Maga a kút is szenzáció volt: kerek, vödörös. A vödör akkor ért le, ha csobbant, húzni meg akkor kellett, amikor már jó nehéz volt. A nagy melegben oda engedték le a dinnyét.

Az utca elején, a Sőhajok hídjánál volt a kisbíró hirdető helye. Ott pergette meg a dobját s kiabálta el mondanivalóját. A boltosok is kiálltak boltjaik elé, páran sárga csillaggal.

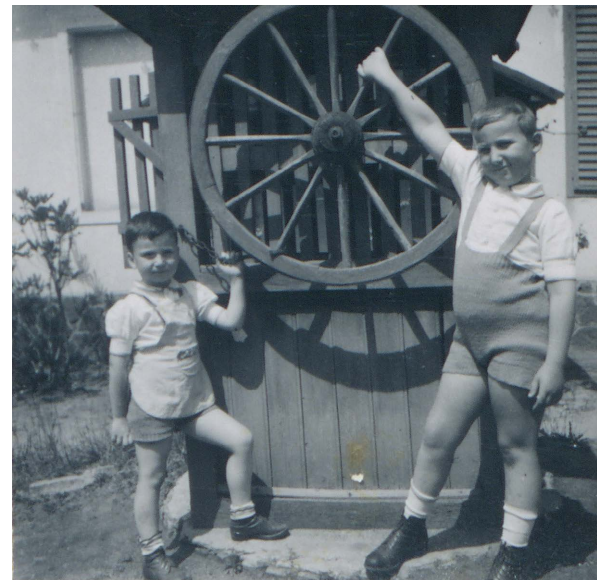
58. kép. Balatonszemes, „Klári”-villa, 2012.

59. kép. Balatonszemes, Bagolyvár u.5. 2012.

61. kép. „Klári”-villa, esővíz gyűjtő, 1944.

60. kép. „Klári”-villa, kút, 1944.

Július végétől október végéig **Balatonszárszón** laktunk, Kert u. 15. alatt, a Fodor Lajosné-féle „Napsugár”-villában.⁴⁹

A református iskolában kezdtem el a második elemet, mert csak itt volt szabad hely. Osztatlan tanterem volt egy tanítóbáccsival. Négy padoszlop volt, a négy osztálynak megfelelően. Lévén őszi születésű s így évvesztes, amit szégyelltem, megbeszéltük, hogy a második és harmadik osztályt egyszerre járom. Eszerint szereztük be a tanszereket is.

Október végére az oroszok olyan közel jöttek Budapesthez, hogy hazaköltöztünk. Inkább otthon várjuk be őket.

62. kép. „Napsugár”-villa kertje, 1944.

⁴⁹ HU BFL XIII.86 3.3.1

Sokat írtak már a balatoni viharról. Arról, amelyik tapasztalt tengerjárók gyomrát is felforgatja, annyira rövidek a hullámok a tó kis mélysége miatt. Ha pedig a szél olyan erősen fúj, hogy a hullám taraját elporlasztja, akkor a benne fürdőzőnek légvételnél a tüdeje tele megy vízzel.

Arról a viharról most külön, amely – tapasztalt balatonosok szerint Szent István táján szokta lezárni a nyaralási szezont, rábírva a nyaralókat a hazahurcolkodásra.

Ezek közül is **három őszi vihar**ról.

63. kép. Balatonőszöd, vihar előtt, 1938.

Az első 1937-ben volt, az üdülő megnyitása évében. Augusztus 30-án az őszi üdülőből azt látják, hogy egy vitorlás vergődik a nagy viharban. Telefonon hívják a balatonszemesi halásztelepet. Ők átszólnak Siófokra. Hamarosan megjelenik a Halászati Társaság Fogas nevű motoros hajója, amelynek vezetője – történetesen egy távoli rokonom – Frivalszki Rudolf harmadmagával kimentti az öt fuldokló egyetemistát, akik közül csak az egyik tudott úszni, s megmentik a vitorlást is.⁵⁰

A második történet a hetvenes évek elején játszódik. Augusztus 20-án hatalmas vihar tör ki. A Harsayék tizenéves fiát és iskolatársát, akik éppen vitorláztak a családi Kalózzal, kint éri a Balatonban. Az őszi (akkor már Kormány-)üdülőnél értek partot, bemenekültek az üdülő addigra már létező betongátas kikötőjébe, ám onnan az örök erőszakosan kiverték őket. Ők túléltek végül, de a Kalóz ronccsá lett.⁵¹

A harmadik 2001. augusztus 5-én történt. Az újságok mint a felelőtlenség netovábbját kommentálták a történetet, egy család három tagjának vízbe vesztét. Csakhogy ez a család hatvan éve fürdik ugyanezen a helyen. Egy ritka jelenség léphetett fel: Alacsony vízállásnál és ÉNY szélnél a Kormányüdülő motorcsónakjai számára újabban kikotort láthatatlan csatorna a tó közepe felé áramoltatja a vizet.⁵² A történetet, lánya, sógornője és fia halálát tőle magától, az édesanyjától hallottam, aki jó ismerősünk volt:

„Gyönyörű vasárnap volt. Együtt voltunk a tízórás misén, majd sok régi ismerőssel beszélgettünk. Otthon elkezdtem főzni, a többiek addig belegázoltak a part felé görgő hullámokba. Már jó ideje élvezték a vizet, amikor Panni felkiáltott, hogy görcs állt a lábába. Váratlanul túljutott azon a határon, ahol hirtelen mélyülni kezd a tó. Vilma volt hozzá a legközelebb, máris elindult érte. Aztán Balázs már kettejüket próbálta menteni. Kata segítséget akart hozni, de mire odaért volna egy szörfőssel, már senkit sem láttak. Vilma arcán béke volt amikor megtalálták. Panni arca olyan áhítatos volt, mint a templomban szokott lenni. Balázst másnap találták meg, úgy mosolygott mint kisfiú korában.”

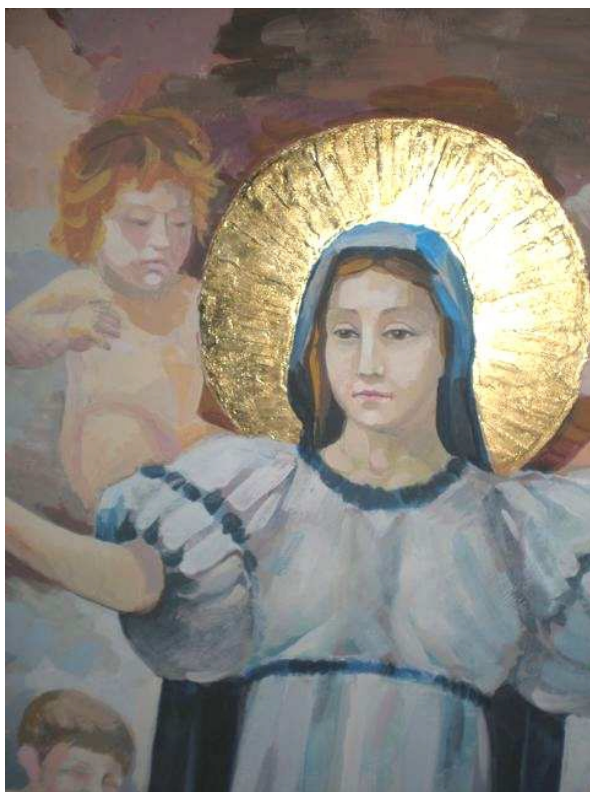
A szörnyülködve emlegetett történet rám inkább a hősi halál magasztosságával hatott. Ketten életüket adták a harmadikukért.⁵³

⁵⁰ Pécsi Napló, 1937-08-31

⁵¹ HARSAY

⁵² MIÚJSÁG

⁵³ ÚJ EMBER

64. kép. Ószödi kápolna, oltárkép részlet, 2015k.

Az 1947, 1948, 1949-es évek már nem voltak teljesen felhőtlenek. Ismeretlen emberek, vigyázni kellett a szájunkra, ilyesmi. Akkor már tudtam ministrálni. **Ministráltam** is, amikor lehetett. Szerettem ezt a kápolnát. Főleg az oltárképet. A kilátást a templomtól. A felvezető ünnepélyes lépcsősort. A templomi padok beeresztett-fa illatát. A tömött kápolnában zengő éneket. De volt olyan is, hogy a mise végén az egyik üdülőbeli fiú odaszólt, és minősítette azt az ájtatos képmet...

67. kép. Ószödi kápolna, 2015k.

65. kép. Ószödi kápolna, oltárkép, 2015k.

66. kép. Ószödi kápolna, üvegablak. 2015k.

Az üdülőt elvették, a kápolnát nem használták, csövesek vertek tanyát benne. Rossz volt ránézni is. Azóta hála Istennek helyreállították. Remélem, marad is ilyenek.

Itt a vége...

KÉPJEGYZÉK

- A „LE” jelzésű fotókat Frivaldszky Jánosné Landes Erzsébet készítette.
1. Balatonőszöd, villatelep, 1937. / HU BFL XIII.86 3.3.5.1. Helyszínrajz
  2. Sztankovics-villa, 1930. / Cserba Aurél családi képgyűjteménye / A képen: Dr. Cserba Elemér (b) és fia, Cs. György (j)
  3. Bikkfalvy-, Sztankovics-, Cserba- és „Koppány”-villák, 1935k. / Cserba Aurél családi képgyűjteménye / A képen a fenti villák sorban: (b szélén, földszintes, sötét tetős), (mellette, Manzárd tetős), (a legnagyobb jegenyénél, oromfalas), (a Balatonparton a j szélső)
  4. Haintz-, Sztankovics- és Cserba-villák, 1936k / Cserba Aurél családi képgyűjteménye / A képen a villák sorban: (b szélén), (Manzárd tetős a villanyoszlopnál), (oromfalas a j szélén)
  5. Balatonőszöd, kápolna, 1935k. / Cserba Aurél családi képgyűjteménye
  6. Mészöly-villa és a minisztériumi üdülő, 1936. / Cserba Aurél családi képgyűjteménye / A villa a vasútkeresztelésénél
  7. Minisztériumi üdülő, I. épület, 1936. / HU BFL XIII.86 3.3.5.1
  8. I. épület, alaprajzok. 1936./ IRSY
  9. Őszödi part a szemesi határtól, 1936. / Cserba Aurél családi képgyűjteménye / Előtérben a határkő
  10. A betonpartfal építése, 1936. / HAJTÓ / A tóban ássák az alapárkot
  11. A partvédőmű betonozása, 1936./ HAJTÓ / A háttérben a kőszállító uszályok (b), és a kész I. épület
- (j)
12. A sétány feltöltése, 1937 / HAJTÓ / A földet ökrös szekerekkel hozták, itt üresen térnek vissza.
  13. II. épület, kerti homlokzat, 1937./ IRSY
  14. II. épület, part felőli homlokzat. 1937./ IRSY
  15. II. épület, alaprajzok, 1937. / IRSY
  16. Minisztériumi üdülőtelep, 1937./ IRSY/ A képen előtérben a játszótér, kuglizó, majd a hátsó kert. Háttérben a két épület. Látótéren kívül b a kocsibejárat, j a tenispálya és a borozó. Felvéve a garázst és a személyzeti lakásokat tartalmazó egy emeletes épület tetejéről.
  17. Vonatérkezés Balatonszemesre, 1934./ Fortepan 115280, Martinez Judit
  18. Balatonszemes, gyógyszerár, 1959k./ Magyar Nemzeti Múzeum Fényképtár VIII.17
  19. Balatonszemes, vasútállomás, 1936./ Magyar Nemzeti Múzeum Fényképtár VIII.12
  20. Minisztériumi üdülő, bejárat, 1942. / Fortepan 118641, Szemán György
  21. Minisztériumi üdülő, bejárat, 1936. / árverés: www.vatera.hu
  22. Hall. 1937./ IRSY
  23. Hallban. 1937./ HU BFL XIII.86 7.1.4-03-8 /Fotó: LE. /A képen: A gyereklánnyal, magam
  24. Játéktér, 1938. / HU BFL XIII.86 7.1.4-07-4 /Fotó: LE. /A képen: A lányok közt magam
  25. Étteremben. 1938./ HU BFL XIII.86 7.1.4-07-1. /Fotó: LE.
  26. Étterem, 1937./ IRSY
  27. Rózsakert. 1938./ HU BFL XIII.86 7.1.4-09-10 /Fotó: LE./A képen: A gyereklánnyal, magam
  28. Borozó 1937./ árverés
  29. Borozóban. 1938./ HU BFL XIII.86 7.1.4-07-3 /Fotó: LE. /A képen: A saroktól j2 a Papám
  30. Szalonnasütés az Öreg-hegyen, 1944./ -02-1 /Fotó: LE. /A képen: J szélén állva a Papám, fehér sapkás magam
  31. Hinta, 1942./ HU BFL XIII.86 7.1.4-16-1 /Fotó: LE. /A képen: magam
  32. Játéktér a kuglizónál, 1942./ HU BFL XIII.86 7.1.4-16-3 /Fotó: LE. /A képen: Öcsém és magam
  33. Petúniák az étteremnél. 1940./ A szerzőnél /Fotó: LE. /A képen: magam
  34. Hátsó kert, 1940./ A szerzőnél /Fotó: LE. /A képen: magam
  35. Árkados átjáró, 1944./ -02-2 /Fotó: LE. /A képen: Öcsém és magam
  36. Szobabelső, 1937./ HU BFL XIII.86 7.1.4-03-6 /Fotó: LE. /A képen: magam
  37. Rálátás az előkertre, 1937./ IRSY
  38. Előkert 1939./A szerzőnél /A képen: Mamánkkal Öcsém és magam
  39. Előkert, 1940./HU BFL XIII.86 7.1.4-09-8 /A képen: Mamám (b)
  40. Előkert, 1938./HU BFL XIII.86 7.1.4-07-5 /Fotó: LE. /A képen: magam

41. Előkert, 1938./HU BFL XIII.86 7.1.4-06-7 /Fotó: LE. /A képen: a játékterem teraszáról kilátás a stégre

42. Strand, 1939./HU BFL XIII.86 7.1.4-08-1 /Fotó: LE. /A képen: Papámmal magam

43. Strand, 1940./ A szerzőnél /Fotó: LE. /A képen: gyerekek közt magam

44. Üdülő a stégről, 1943. /HU BFL XIII.86 7.1.4-18-1 /Fotó: LE. /A képen: A gyereklánnyal (Natasa) Öcsém

45. Lejárat a stég végén, 1943. /HU BFL XIII.86 7.1.4-18-2 /Fotó: LE. /A képen: Öcsém

46. Evezőtartó láda. 1938. /HU BFL XIII.86 7.1.4-07-11 /Fotó: LE. /A képen: labdával magam

47. Partközelen. 1938./HU BFL XIII.86 7.1.4-07-8 /Fotó: LE. /A képen: Apámmal magam

48. A stég alulról, 1938./HU BFL XIII.86 7.1.4-08-2 /Fotó: LE. /A képen: Apámmal magam

49. Öltöző a stégen, 1940./ A szerzőnél /Fotó: LE. /A képen: Öcsém

50. Hínárosban, 1939./HU BFL XIII.86 7.1.4-08-3 /Fotó: LE. /A képen: Magam

51. Evezőslecke, 1939./HU BFL XIII.86 7.1.4-08-4 /Fotó: LE. /A képen: Apámmal magam

52. Csónakban, 1940./A szerzőnél /Fotó: LE. /A képen: gyerekekkel magam

53. Üdülő csónakról, 1952./ Országos Széchényi Könyvtár, Kisnyomtatványtár, B1531, (részlet)

54. A sétány tavasszal, 1944./HU BFL XIII.86 7.1.5-01-6 /Fotó: LE. /A képen: Öcsém

55. A stég a sétányon, 1944./HU BFL XIII.86 7.1.5-01-5 /Fotó: LE. /A képen: magam (b)

56. Kiszely Penzió, 1940k. / Varga Erika gyűjteménye

57. A Kiszely Penzióban, 1944/ HU BFL XIII.86 7.1.5-02-3 /Fotó: LE. /A képen: magam

58. Balatonszemes, Klári-villa, 2011./ Fotó: Varga Erika /A képen az ormfali ablak alatt kivehető a már lemeszelt „KLÁRI” felirat

59. Balatonszemes, Bagolyvár u.5. 2011./ Fotó: Varga Erika

60. „Klári”-villa, esővíz gyűjtő, 1944./ HU BFL XIII.86 7.1.5-02-4 /Fotó: LE. /A képen: Öcsém és magam

61. „Klári”-villa, kút, 1944./ HU BFL XIII.86 7.1.5-02-5 /Fotó: LE. /A képen: Öcsém és magam

62. Napsugár-villa kertje, 1944./ HU BFL XIII.86 7.1.5-02-9 /Fotó: LE. /A képen: Öcsém és magam

63. Balatonőszöd, vihar előtt, 1938./ HU BFL XIII.86 7.1.4-06-8 /Fotó: LE.

64. Őszödi kápolna, oltárkép részlet, 2015k./ SZEDLECZKY

65. Őszödi kápolna, oltárkép, 2015k. / <https://balatonoszod.hu>

66. Őszödi kápolna, üvegablak. 2015k./ <https://templomablakanno.blog.hu> Fotó: Sós Károly

67. Őszödi kápolna, 2015k./ <https://miserend.hu>, Fotó: Hlavacska András

FORRÁSOK

- 8 Órai Újság
ALAPSZABÁLY: A Balatonöszödi Fürdőegyesület Alapszabályai. Kézirat. 1934. - Cserba Aurél birtokában.
BORNÁSZ: Mária Bornász Bálintné hozzászólása János Frivaldszky 2021.04.20-i bejegyzéséhez a *Balatonszemes anno* Facebook csoportba
ÉVKÖNYV: Balatonszemesi Fürdőegyesület Centenárium évkönyv. Logod Bt. 2009
FERENCZI: István dr.: Jelentés a balatonöszödi kereskedelemügyi minisztériumi üdülőtelep vízellátása ügyében 1935. In: A Magyar Királyi Földtani Intézet évi jelentései az 1933-35. évekről. I. Kötet: Igazgatósági jelentések. 1939. 324. old.
HAJTÓ: Dr. Hajtó Ödön: Partépítés az öszödi fürdőtelepen 1936-37-ben (<https://Balatontipp.hu>)
HARSAY: Ilona Harsay hozzászólása János Frivaldszky 2021.04.20-i bejegyzéséhez a *Balatonszemes anno* Facebook csoportba
HIRMAN: Hirman László: Dr. Cserba Elemér - Híres újpestiek sorozat. - Újpesti helytörténeti Értesítő, 2002. 3. sz.
HU BFL XIII.86 3.3.1: Budapest Főváros Levéltára. Frivaldszky család iratai. Frivaldszky János és Frivaldszky Jánosné sz. Landesz Erzsébet levelezése (1934-1964)
HU BFL XIII.86 3.3.5.1: Budapest Főváros Levéltára. Frivaldszky család iratai. Balatonöszödi telekre vonatkozó iratok
HU BFL XIII.86 7.1.4-lapszám-képszám: Budapest Főváros Levéltára. Frivaldszky család iratai. Frivaldszky János (1895-1974) és családja fényképalbuma I. (1936-1943) (11. sz. album)
HU BFL XIII.86 7.1.5-lapszám-képszám: Budapest Főváros Levéltára. Frivaldszky család iratai. Frivaldszky János (1895-1974) és családja fényképalbuma II. (1943-1979) (12. sz. album)
Igaz Szó
IRSY: Irsy László: Üdülőház Balatonöszödön - Magyar Építőművészet, 1944. május.
JELENTÉS: Testnevelési Egyetem Könyvtár és Levéltár - 25/a Vegyes iratok 12. doboz Aprónyomtatványok 24-42. tétel 41. 13939, 40-195, - A m. kir. Kereskedelemügyi Minisztérium Tisztviselőinek Jóléti- és Sportegyesülete jelentése az 1933. évről. 1934. https://tf.hu/files/docs/konyvtar/leveltar/25._fond_Vegyes_iratok.pdf
Kis Újság
LAKÓNYILVÁNTARTÁS: Budapest Fővárosi Levéltár, HU BFL IV.1420.r
LUKÁCS: Lukács Károly: Kultúrafejlesztés a Balatonon - Magyar Szemle 24. kötet (1935. 5-8. sz.)] Magyar Nemzet
Magyarság
MIÚJSÁG: Szemesi Miújság 2001. 12. Hajtó Ödön, Pósa u 2.: Alul a víznek árja...
Nemzeti Újság
NYILVÁNTARTÁS: Budapest Fővárosi Levéltár, BFL-IV.1471.b - Iparügyi nyilvántartások - 12. kötet - Iparügyi egyesületek nyilvántartása – 1p -nyilvántartás – 1928-1944;
Pécsi Napló
Somogyi Újság
SZEDLECZKY: Balatonszemes-Balatonöszöd községek Hírmondója 2010. július 29. Lejegyezte: Szedleczy Rudolfné. Forrás: Stirling János (szerk.): Balatonöszöd évszázadai (1992.)
SZENTIVÁNYI: Szentiványi Béla : A piarista kuztodiátus gazdaságtörténete Budapest Szent István Társulat 1943
ÚJ EMBER : id. Frivaldszky János: Uram, parancsold, hogy hozzád menjek. Új Ember, 2001, VIII. 19-26.
Új Nemzedék
Új Somogy
WETTSTEIN: Wettstein Domonkos: Regionális törekvések a Balaton-parti üdülőterületek építéstörténetében a két világháború között. - Építés-Építészettudomány 45 (1-2)
ZÁRSZÁMADÁS: A Magyar Állam zárszámadása

